

ÇEVİRİMİÇİ HABERLERDE VE SOSYAL MEDYADA KARABAĞ SAVAŞI: TEMSİL, ÇATIŞMA VE ENFORMASYON MANEVRALARI

Barış Kırdemir | Misafir Araştırmacı EDAM

ÇEVİRİMİÇİ HABERLERDE VE SOSYAL MEDYADA KARABAĞ SAVAŞI: TEMSİL, ÇATIŞMA VE ENFORMASYON MANEVRALARI

Barış Kırdemir | Misafir Araştırmacı EDAM

Giriş

Geçtiğimiz yıl gerçekleşen pek çok olayın en önemlilerinden biri 44 günlük Karabağ savaşı oldu. Azerbaycan ve Ermenistan arasında on yıllardır süren çatışma, Eylül ayı sonlarında bir süredir tırmanan gerginliğin tam ölçekli bir savaşa dönüşmesiyle yeni bir aşamaya girdi. Bölgesel jeopolitik durum, süregelen stratejik rekabet ve Dağlık Karabağ anlaşmazlığının uzun süren diplomatik geçmişi göz önüne alındığında, yenilenen düşmanlıklar uluslararası medyadan yüksek düzeyde ilgi gördü. Sosyal medya ve diğer siber aracılıklı kanallar, özellikle Eylül 2020’de tırmanan gerilimin ardından hızla savaş alanının devamı haline geldi. Uluslararası alanda başka aktörlerin de desteğini alan Azerbaycan ve Ermenistan kaynaklı enformasyon aktörleri arasındaki mücadele çok çeşitli mecralarda gerçekleşti.

Karabağ’da gerçekleşen savaş, modern çatışmaların dinamikleri ve bilgi ortamı açısından önemli dersler içermektedir ve örnek olay niteliğindedir. Özellikle, etkin savaş planlaması, siyasi-askeri konseptlerin oluşturulması, harp sahasındaki

faaliyetler ve stratejik iletişim uygulamaları gibi modern savaşların çeşitli yönleri arasındaki birbirini destekleyen ilişkiler, savaşların kazananlarını belirlemede bu alanların her birindeki sınırlı ve izole başarılarından daha önemli hale gelmiştir. Ayrıca, savaşın genel kapsamı ve temsili ile sosyal medyadaki etki dinamikleri, büyük olasılıkla sadece savaşan taraflar veya bölge ülkeleri için değil, aynı zamanda modern bilgi ortamında faaliyet göstermek zorunda olan diğer aktörler için de önemli dersler sağlamaktadır.

Bu kısa rapor, Karabağ Savaşı’nın çevrimiçi platformlardaki temsili ve etkisine dair bir vaka çalışmasını içermektedir. Ayrıca, özellikle Rus kaynaklarında sıkça rastlanan ve genelde analistler tarafından ihmal edildiği gözlenen söylemlere ve uluslararası medyada yer alan Karabağ savaşı ile ilgili haberlerin içeriğine genel bir bakış sunulmaktadır. Ayrıca sosyal medya veri analizlerinden elde edilen istatistiksel gözlemler de okuyucu ile paylaşılmaktadır.

Karabağ Savaşı ve Haberler

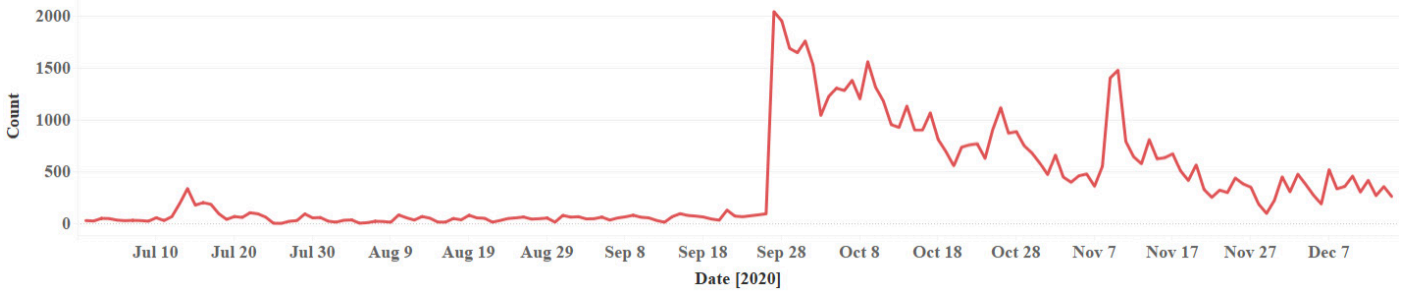
Önceki aylarda yaşanan gerilimler ve kademeli askeri tırmanmanın ardından, Karabağ'daki anlaşmazlık nedeniyle Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan ihtilaf, 27 Eylül 2020'de büyük çaplı bir savaşa dönüşmüştür. Ayrıca, 9 Kasım 2020'de Rusya aracılığı ile imzalanan ateşkes ve Azerbaycan'ın elde ettiği askeri başarı, sosyal medyadaki angajmanların seviyesi ve uluslararası medyada yer alan haberler üzerindeki etkisi açısından özellikle önemli olmuştur. Bu çalışma kapsamında, Karabağ savaşı ile ilgili içerik ve temsil eğilimlerini incelemek amacı ile üç farklı büyük veri kaynağından haber verileri alınmış ve işlenmiştir. Ayrıca, veri analizi sürecini çeşitlendirmek için her kaynak çeşitli konfigürasyonlarda kullanılmıştır. İlk olarak, Avrupa ülkelerinden ABD'ye, Rusya'ya ve Kafkasya'daki veya çevresindeki bölge ülkelerine kadar çeşitli ülkelerdeki haberleri uluslararası ölçekte haber eğilimlerini ve haber üretim trendlerini tespit etmek için Media Cloud adlı çevrimiçi araç kullanılmıştır.¹

İkinci olarak, özellikle Rusça yayın yapan kaynaklar ile diğer ek kaynaklara ulaşmak için aynı araçtan elde edilen veriler tekrar işlenmiştir. Tüm kontrol aşamalarının ardından, Rusça kaynaklara ve başlıca uluslararası içeriklere odaklanan veri seti 20 binin üstünde farklı Web adresi içermektedir.

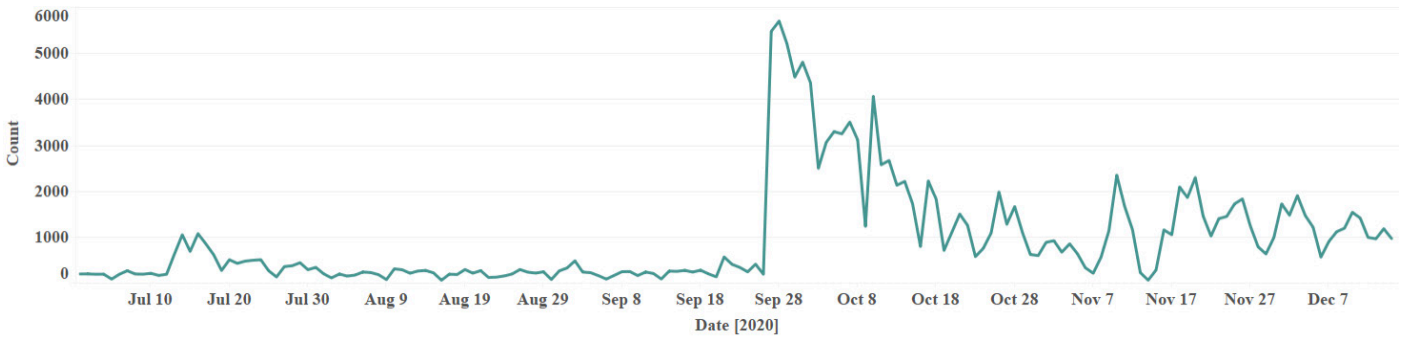
İkinci olarak, uluslararası, kapsamlı ve çok dilli kaynakları kullanarak ek veri setlerinin toplanması için GDELT Projesi (Küresel Olaylar, Dil ve Ton Veritabanı)² tarafından sağlanan araçlar ve veritabanları kullanılmıştır. Bu sefer, Azerbaycan-Ermenistan çatışması, Karabağ'daki savaş, Karabağ anlaşmazlığı ve diğer ilgili konu ve olaylardan bahseden haber içeriğine odaklanarak olabildiğince çok kaynaktan veri toplanmıştır. Üçüncü ve son olarak, diğer kaynaklardan toplanan materyalin kapsamını ve ilgi düzeyini karşılıklı olarak incelemek ve test etmek için son dönemde tarafımızca oluşturulan bir haber toplama algoritması ayrıca kullanılmıştır.

¹ "Media Cloud, Massachusetts Amherst Üniversitesi, Northeastern Üniversitesi ve Harvard Üniversitesi'ndeki Berkman Klein İnternet ve Toplum Merkezi de dahil olmak üzere birçok kurumda yürütülen bir araştırma projesidir." <https://mediacloud.org/about>

² Global Database of Events, Language, and Tone, <https://www.gdeltproject.org/about.html>

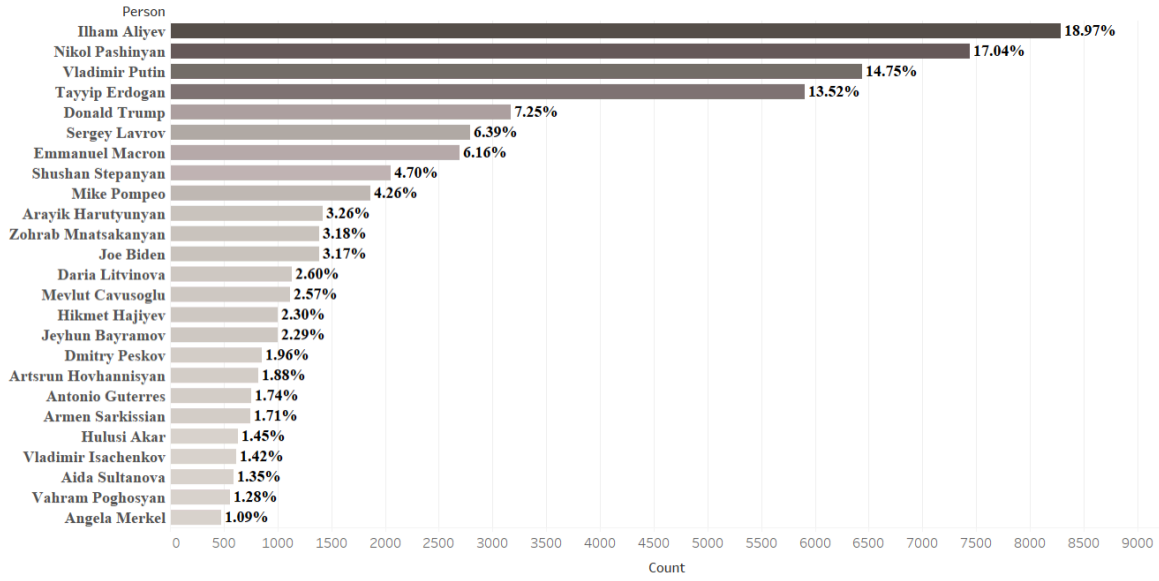
Grafik 1: Media Cloud'dan elde edilen, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki ihtilaf ve savaşla ilgili günlük haber içeriği sayısı. Veri seti, diğer uluslararası kanalları da içermekle birlikte, Rus kaynaklarının tam olarak kapsanmasına odaklanmaktadır.

Grafik 2: GDELT veri tabanlarından elde edilen, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki çatışmayla ilgili günlük haber içeriği sayısı. Veri kümesi, çok kapsamlı bir kaynak listesinden faydalanmaktadır.

Birinci ve ikinci grafikler, Karabağ sorunu, çalışmaya konu olan savaş ve ilgili siyasi, diplomatik ve askeri olaylarla ilgili haber trend çizgilerini göstermektedir. İlgili konulardan söz eden haber içeriklerinin sayısı 27 Eylül 2020'de hızla arttırdığından, iki grafik benzer eğilimleri ve kapsama modellerini temsil etmektedir. Önceki sınır çatışmaları ve devamındaki resmi açıklamalara bağlı olarak Temmuz ayında medyanın az da olsa bir ilgisinin oluştuğu görülmektedir. Grafik 2, birçok

ülkeden ve farklı dillerden elde edilen içeriklerin sayısını gösterdiğinden, üzerindeki toplam günlük sayılar Grafik 1'den daha yüksektir. Grafik 1 ve 2'deki ek zirve noktaları, çoğunlukla savaş sahasındaki olaylar, ateşkes anlaşması (9-10 Kasım), savaşın, bölgesel ve küresel aktörlerin ilgi çeken açıklamaları, sivil kayıplar ve Türkiye ile Rusya'nın oynadığı roller hakkında sıkça paylaşılan haber içeriklerinden kaynaklanmaktadır.

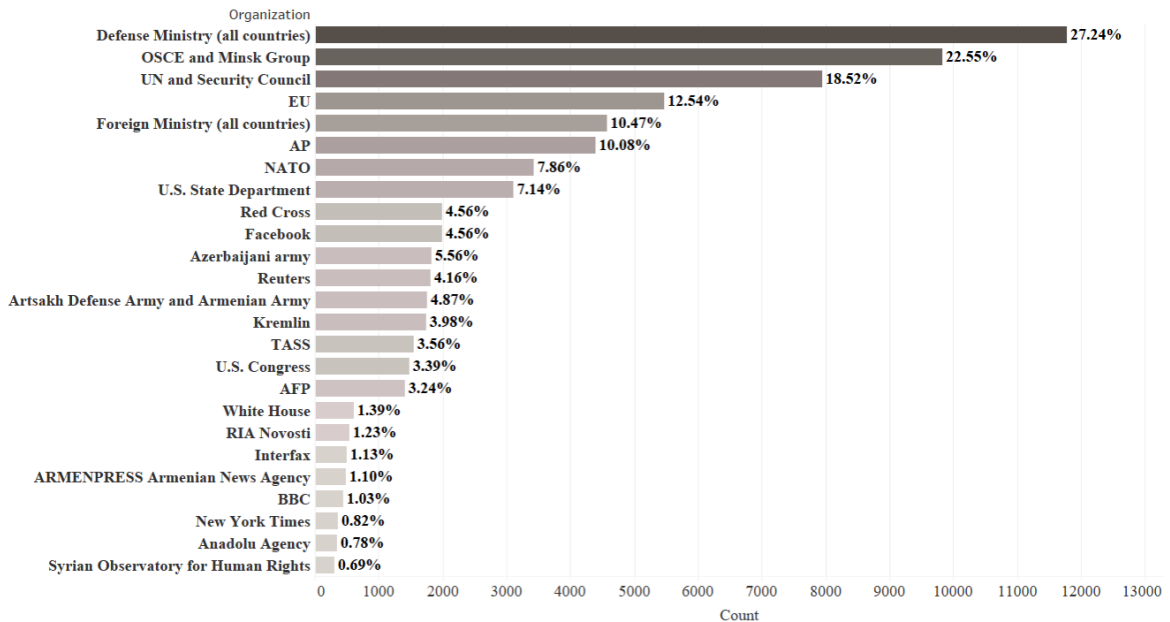

Grafik 3: Toplanan haber ve yorum içeriklerinde adı geçen kişi isimleri. Bu oranlar Media Cloud konu eşleme aracı ve tarafımızca daha önce geliştirilen adlandırılmış varlık tanıma algoritmasının karşılaştırmalı olarak kullanılması ile elde edilmiştir. Oranları hesaplamak için rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Toplanan veri setlerinde sunulan haber üretim oranlarını ve söylem kategorilerini incelemenin yanı sıra, toplanan makalelerde bahsedilen kişilerin isimleri hesaplanmıştır. Hesaplamaların genel doğruluğunu kontrol etmek için iki farklı algoritma kullanılmıştır. Grafik 3, Media Cloud konu eşleyici aracı listesinin temizlenmiş ve manuel olarak kontrol edilmiş bir sürümünü temsil etmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, haberde en çok adı geçen kişi Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev. Onu Ermenistan Başbakanı Paşinyan izlemektedir. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan en çok anılan üçüncü ve dördüncü kişiler olmuştur. Listede görüldüğü üzere, haber

kuruluşlarında adı geçen kişilerin çoğu ilgili ülkelerin devlet adamları, karar alıcıları ve siyasetçileri olmuştur.

Grafik 4, veri setinde adı geçen ve bir önceki analize benzer şekilde elde edilen kuruluşların bir listesini göstermektedir. Olası hatalardan kaçınmak için, savunma bakanlıklarının tamamı tek bir kategoride birleştirilmiş, böylece "Savunma Bakanlığı" uluslararası haber kaynakları tarafından en çok bahsedilen kuruluş ismi olarak ortaya çıkmıştır. Diğer sıkça bahsedilen kurum ve kuruluşlar arasında AGİT Minsk Grubu, BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu, Avrupa Birliği, NATO ve Kremlin bulunmaktadır.

Grafik 4: Toplanan haber ve yorum içeriklerinde bahsedilen kurum ve kuruluş isimleri. Bu oranlar Media Cloud konu eşleme aracı ve tarafımızca daha önce geliştirilen adlandırılmış varlık tanıma algoritmasının karşılaştırmalı olarak kullanılması ile elde edilmiştir.

Oranları hesaplamak için rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

İlk analizleri takiben, toplanan haber ve yorum içeriklerinde kullanılan tema, söylem ve anlatılar niteliksel olarak sınıflandırılmıştır. Herhangi bir haber içeriğinin etkisi, sosyal medya etkileşim oranları, diğer içeriklerden gelen ya da diğer içeriklere yönelik URL bağlantıları ve daha geniş bir tirajı ve hatta belirli bir anlatıyı güçlendirmek için devam eden bir kampanyayı gösterecek benzer anlatıların veya hikayelerin sıklığına göre değerlendirilmiştir. Dikkat çeken başlıca hususlardan biri olarak, Rus kaynaklarından Türkiye'nin devam eden çatışmalarda veya Rusya ile arasındaki karmaşık stratejik rekabet

ile ilgili birkaç farklı yaklaşım içinde sınıflandırılacak çok sayıda haber ve yorum tespit edilmiştir. Örneğin, Grafik 5'teki görseller, Rusya'nın Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği desteğe karşı "misilleme" yapması ve Ankara'yı Rusya Devlet Başkanı Putin'den "af dilemeye" zorlaması gerektiğini iddia eden bir haber ve röportajı göstermektedir. Türkiye'nin son çatışmada oynadığı rol ve Azerbaycan'a sağladığı açık diplomatik destek, Rusya'nın bilgi ortamında benzer tepkilerin şiddetini artırmış gibi görünmektedir.

Кремль готовит Анкаре ответ «за наглость» в Карабахе. Эрдогану придется извиняться перед Путиным

Фарида Джафарова 05 октября 2020 в 05:30

Появление турецких войск в Нагорном Карабахе вынуждает Россию принимать ответные меры. Такое мнение высказал политолог Евгений Сатановский.

По его словам, Турция открыто поддерживает Азербайджан. Более того, по данным СМИ, турецкая сторона является инициатором вооруженного конфликта. Сатановский считает, что президент Турции Реджеп Эрдоган ввязался в конфликт не только с целью получить контроль за регионом, но и из-за февральской неудачной операции в Идлибе. Тогда ему пришлось просить поддержки у российского лидера Владимира Путина. Сатановский утверждает, что Эрдогану в скором времени снова придется просить прощения у Путина.

Он уверен, что Кремль решительно ответит Анкаре за ее «беспрецедентную» наглость. «Президент, Министерство обороны, Совет безопасности и начальник Генерального штаба подготовят достойный ответ Эрдогану», — отметил Евгений Сатановский в эфире радио «Вести FM».

Вооруженный конфликт Армении и Азербайджана в Нагорном Карабахе обострился в сентябре этого года. Мировое сообщество высказывалось о необходимости прекратить огонь в непризнанной республике, однако обстрелы территории продолжаются.

The Kremlin is preparing Ankara to answer for "arrogance" in Karabakh. Erdogan will have to apologize to Putin

Farida Jafarova 05 October 2020 at 05:30

The appearance of Turkish troops in Nagorno-Karabakh is forcing Russia to retaliate. This opinion was expressed by political scientist Yevgeny Satanovsky.

According to him, Turkey openly supports Azerbaijan. Moreover, according to media reports, the Turkish side is the initiator of the armed conflict. Satanovsky believes that Turkish President Recep Erdogan got involved in the conflict not only in order to gain control over the region, but also because of the February unsuccessful operation in Idlib. Then he had to ask for support from Russian leader Vladimir Putin. Satanovsky claims that Erdogan will soon have to ask Putin for forgiveness again.

He is confident that the Kremlin will decisively answer Ankara for its "unprecedented" impudence. "The President, the Ministry of Defense, the Security Council and the Chief of the General Staff will prepare a worthy response to Erdogan," Yevgeny Satanovsky said on the air of Vesti FM radio.

The armed conflict between Armenia and Azerbaijan in Nagorno-Karabakh escalated in September this year. The international community spoke about the need to cease fire in the unrecognized republic, but shelling of the territory continues.

Grafik 5: Rusya merkezli yayın yapan Ura.ru tarafından, Moskova'nın Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği desteğe misilleme yapacağına dair iddiayı öne süren ve oldukça saldırgan bir dille yazılmış olan içerik.³ Sağdaki görsel orijinal içeriğin Google çevirisini göstermektedir.

³ <https://ura.news/news/1052452620>

Benzer şekilde, Grafik 6, Ankara'nın Azerbaycan'a açık desteğine tepki olarak Türkiye'ye yönelik tehditkar bir dil kullanan başka bir örneği içermektedir. Haber, Türkiye'nin Rusya'ya zorluk çıkardığı söylenen bölgesel politikaları ve stratejik hamleleri ile başa çıkmak için cezalandırıcı bir yaklaşım öneren bir "uzmana" ait yorumları içermektedir. Haber-

de özellikle Türk-Rus jeopolitik rekabetinin önemli alanlarına değinilmekte ve Türkiye'nin Hazar Denizi yakınlarında bir askeri üs kurmaya yönelmesi durumunda, bu üssün hem Rusya hem de İran silahlı kuvvetleri tarafından gerçekleştirilecek saldırılara hedef olacağını ileri sürmektedir.

Grafik 6: infox.ru sitesi tarafından yayınlanan bir haberde Moskova'nın Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği desteğe misilleme yapması gerektiği ileri sürülüyor.⁴ Sağdaki görsel orijinal makalenin Google çevirisini göstermektedir.

⁴ <https://www.infox.ru/news/251/245029-satanovskij-prigozil-turcii-udaram-marsian>

Grafik 7, bu kez Ria Novosti tarafından yayınlanan bir örneği göstermektedir. Haber, Türkiye'nin Kafkasya'daki artan stratejik etkisinin ayrıntılı bir analizini, Ankara'nın Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarının kontrolünü yeniden ele geçirme arayışına verdiği desteği anlatmakta ve bu gelişmelerin Rusya'nın stratejik çıkarlarına önemli bir tehdit oluşturduğunu savunmaktadır. Haber, askeri, siyasi, ekonomik, kültürel ve uzun vadeli boyutlarıyla Türkiye'nin Kafkasya'da artan etkisine atıfta bulunurken neo-Osmanlılık ve Pan-Türkizm gibi te-

rimleri kullanmaktadır. Bu raporun ilerleyen bölümlerinde de gösterildiği üzere, Pan-Türkizm ve neo-Osmanlılık terimleri sosyal medyada ve diğer çevrimiçi platformlarda, özellikle son dönemdeki çatışma olayları ve jeopolitik gerilimler sırasında Türkiye aleyhine yapılan paylaşımlarda sıkça kullanılmaktadır. Her iki terim de Ermenice ve Rusya merkezli kaynaklarda sıkça görülmekte ve ilgili sosyal medya hesapları tarafından kullanılan başlıca terimler olarak öne çıkmaktadır.

РИА НОВОСТИ

Взяли в кольцо. Чем опасно влияние Турции на Кавказе

08:00 07.10.2020 (обновлено: 16:40 07.10.2020) 30729

© AP Photo / Presidency Press Service

Читать ria.ru в [Яндекс Новости](#) [Google Новости](#)

МОСКВА, 7 окт — РИА Новости, Антон Лисицын. Президент Азербайджана Ильхам Алиев заявил, что к урегулированию карабахского конфликта необходимо привлечь Анкару — как важного игрока в регионе. Действительно, турецкие политики, бизнесмены и военные активно развивали связи с Баку. Не обошли вниманием и Грузию. В том, как Турция укрепляла влияние на Кавказе, разбиралось РИА Новости.

Пример доверия и дружбы

У Анкары с Баку давно особые отношения. Военное сотрудничество

РИА НОВОСТИ

Took in the ring. Why is Turkey's influence in the Caucasus dangerous?

08:00 07.10.2020 (updated: 16:40 07.10.2020) 30729

© AP Photo / Presidency Press Service

Read ria.ru at [Яндекс Новости](#) [Google Новости](#)

MOSCOW, October 7 - RIA Novosti, Anton Lisitsyn. Azerbaijani President Ilham Aliyev said that Ankara should be involved in the settlement of the Karabakh conflict as an important player in the region. Indeed, Turkish politicians, businessmen and the military have actively developed ties with Baku. They did not ignore Georgia either. RIA Novosti examined how Turkey strengthened its influence in the Caucasus.

An example of trust and friendship

Ankara has had a special relationship with Baku for a long time. Military cooperation began as soon as the Azerbaijan SSR turned into a separate state, back in 1992. Then the parties signed an agreement on the training of combat personnel. As noted by Turkish experts, this step was already aimed at weakening "Russia's hegemony in international relations." This was followed by

Grafik 7: Ria Novosti tarafından yayınlanan bir analizde Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği desteğin ve Kafkasya'daki stratejik etkinliğinin artmasının Rusya için bir tehdit olduğu anlatısı ön plana çıkıyor. Sağdaki görsel orijinal içeriğin Google çevirisini göstermektedir.⁵

⁵ <https://ria.ru/20201007/turkey-caucasus-1578482919.html>

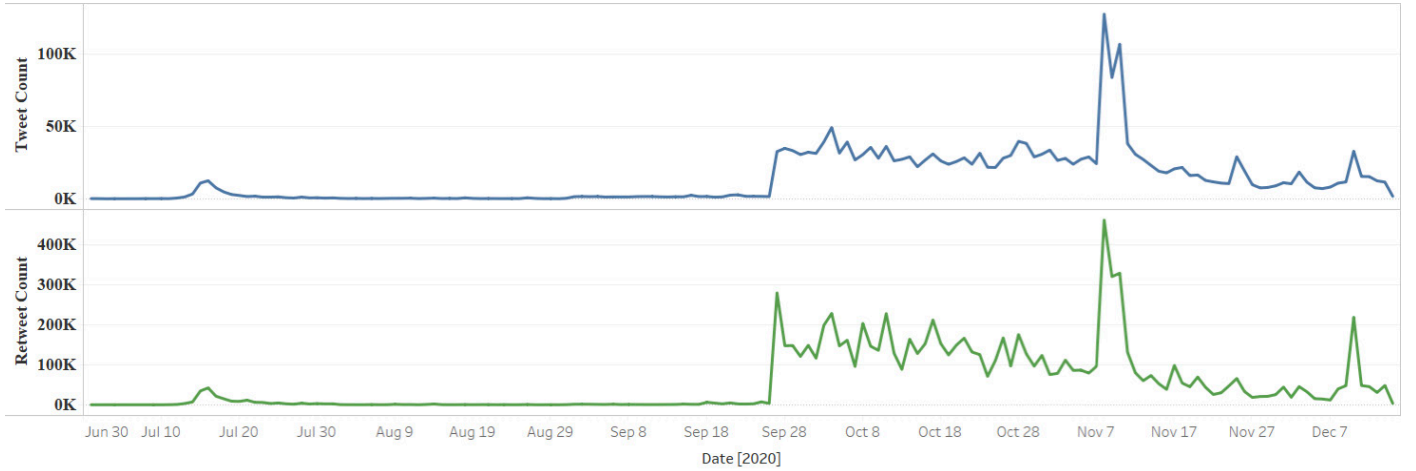
Özetle, Kafkasya'daki çatışmanın dijital haberlerdeki genel temsiline ek olarak, gösterilen örnekler Rusça bilgi ortamı içinde gözlenen ve özellikle zaman zaman göz ardı edildiği anlaşılan bir takım yaklaşımları ortaya sermektedir. Ankara'nın bölgeye yönelik politikalarına karşı daha yumuşak bir yaklaşımı ön plana çıkaran, mevcut güç dengelerinin ve stratejik durumun hala büyük ölçüde Moskova'yı destekledi-

ğini öne süren ve Ankara'nın artan varlığına ilişkin alarmist değerlendirmelerin doğru olmadığını savunan başka söylem ve analizler de tespit edilmiştir. Son olarak, Rus kaynaklarında konuyla ilgili tartışmalarda öne çıkan bir başka tema, özellikle Ermenistan kamuoyunda Rusya'ya karşı duyulan güvenin tesis edilmesi ve tekrar güçlendirilmesi ile ilgilidir.

Sosyal Medya

Bu vaka çalışması kapsamında, aktif kampanya gruplarına, davranışsal kalıplara, farklı dillere, içerik paylaşımlarına, anlatılara ve platformlardaki iletişim ağlarına odaklanılmış ve birden çok sosyal medya platformundan veri toplanmıştır. Twitter'daki ilgili veri akışı, API üzerinden (Uygulama Programlama Arayüzü) toplanmış ve aşamalı olarak diğer platformlardan da veri toplanarak bu mecralar arasındaki benzerlikler, farklılıklar, genel geçer bulgular ve en önemlisi kampanyaların farklı sosyal medya platformları arasında

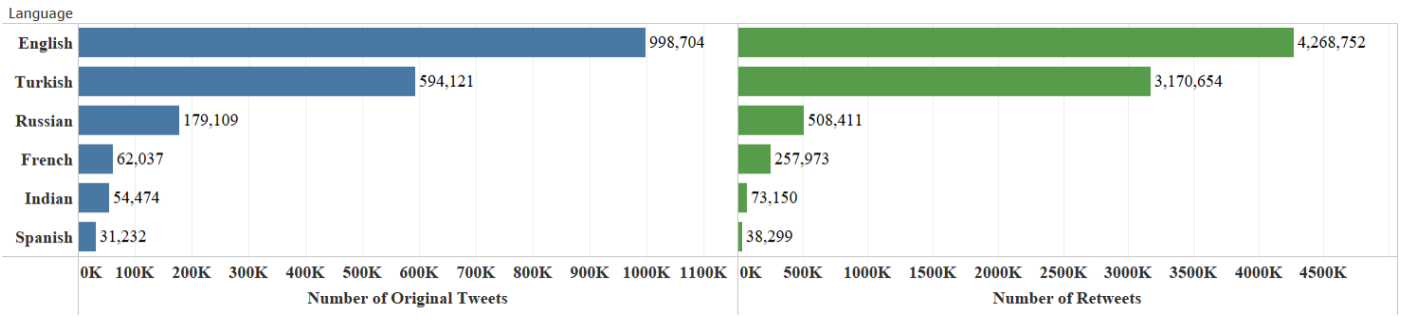
nasıl yayıldığı incelenmiştir. Ayrıca, etki operasyonlarına dair emarelerin, koordineli faaliyetlerin, iletişim yöntemlerinin ve son olarak yankı odaları gibi patolojik ağ oluşumlarının tespiti amaçlanmıştır. Aşağıdaki bölümlerde özetlenen bulgular, gözlemediğimiz ağlarda parçalanmanın, platformlar arası bağlantıların, koordineli faaliyetlerin, propagandanın ve çok gruplu bir mücadelenin öne çıkan özellikler olduğunu göstermektedir.

Grafik 8: Günlere göre ilgili Twitter paylaşımları. Mavi çizgi orijinal tweetleri temsil ederken, yeşil çizgi 1 Temmuz - 15 Aralık 2020 arasındaki retweet sayısını temsil ediyor.

Haberlerden oluşan veri setine benzer şekilde, Twitter'dan alınan veriler 1 Temmuz - 15 Aralık 2020 tarihleri arasında yapılan paylaşımlardan oluşmaktadır. Grafik 8, belirli bir zaman çerçevesi içinde platformdan topladığımız paylaşımların trend çizgilerini ve aktivite hacmini göstermektedir. Grafikler orijinal tweetler ve retweetler olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Tweetlerin ve retweetler arasındaki ilişki, genellikle platformdaki koordineli veya gerçek olmayan etkinliklere dair emareler gösterebilir. Sosyal medya platformlarında etkinlik seviyelerinin savaşın çıktığı 27 Eylül'de zirve yapmaya başladığı görülmektedir. Ancak tweetlerin ve retweetlerin

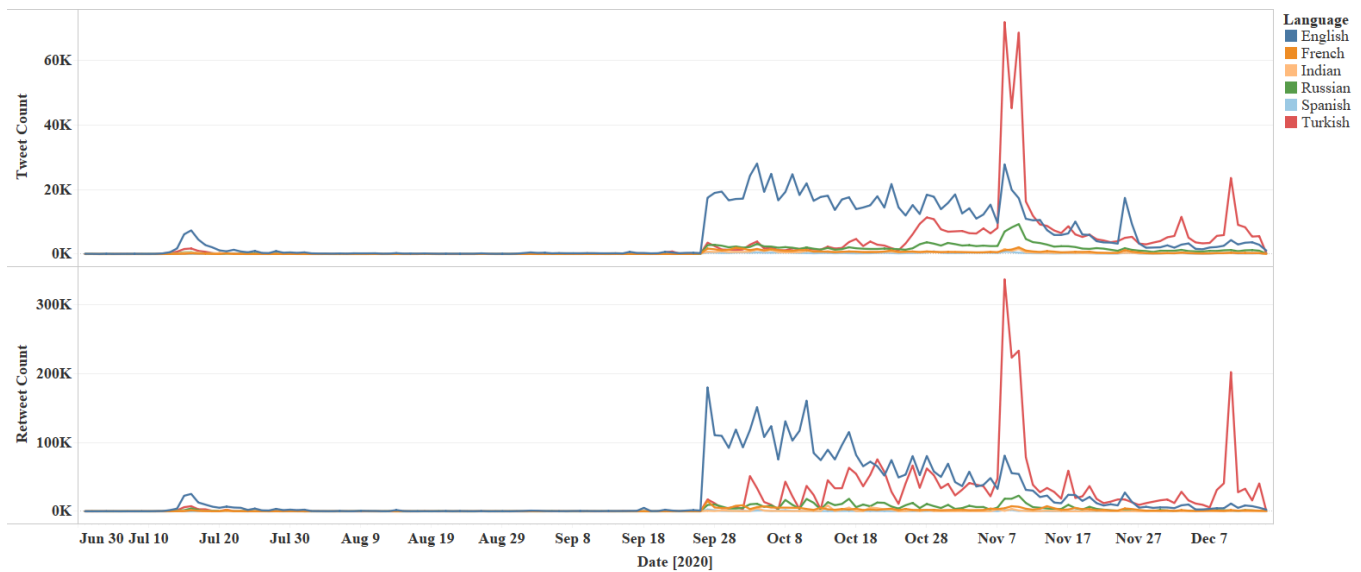
hacmi 8, 9 ve 10 Kasım'da en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Bu nedenle, ateşkesten ve Azerbaycan'ın Şuşa'nın Ermeni kuvvetlerinden ele geçirilmesine ilişkin önceki açıklamasından hemen sonra Twitter paylaşımlarının çok yüksek seviyelere çıktığı varsayılabilir. Ayrıca, Aralık ayı başlarında, Bakü'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın katılımıyla gerçekleştirilen Zafer Geçit Törenine ilişkin paylaşımların seviyesini gösteren net bir artış da gözlemlenebilmektedir. Diğer önemli faaliyet tarihleri çoğunlukla sahadaki çatışma olayları ve platformdaki büyük ölçekli ve koordineli kampanyalarla ilgilidir.

Grafik 9: Twitter veri setinde yer alan en aktif dillerde paylaşılan tweet ve retweet sayıları. Mavi çubuklar orijinal tweetleri temsil ederken, yeşil çubuklar retweetleri temsil etmektedir.

Grafik 9, orijinal tweet ve retweetlerdeki sıklıklarına göre başlıca altı dili göstermektedir. Buna göre, İngilizce en sık kullanılan dil olmuş ve neredeyse bir milyon orijinal tweet ve dört milyondan fazla retweet İngilizce paylaşılmıştır. Grafikte ikinci sırada yer alan Türkçe orijinal tweetlerin sayısı 600 bine yaklaşırken retweetler 3.1 milyonu aşmaktadır. Dikkat çekici bir şekilde retweetlerin orijinal tweetlere oranının Türkçe kategorisinde daha yüksek olduğu görülmüyor. Hala olağan

aralıkta olmasına rağmen, bu artan oran daha partizan ve özgün olmayan aktivite seviyelerine dair emareler içerebilmektedir. Üçüncü en sık kullanılan dil Rusça olmuş ve onu Fransızca, Hintçe ve İspanyolca dillerinde yapılan paylaşımlar izlemiştir. İngilizce, Rusça, Fransızca ve İspanyolca dilleri Azerbaycan'ı ve Ermenistan'ı destekleyen sosyal medya hesapları tarafından yaygın olarak kullanılan diller olmuştur.

Grafik 10: 1 Temmuz - 15 Aralık 2020 tarihleri arasında orijinal tweetlerin ve retweetlerin günlük hacimlerini gösteren ve dillere göre ayrılmış trend çizgileri. Renkler, veri setinde en çok kullanılan dilleri temsil etmektedir.

Daha ilginç bir şekilde, dillere göre ayrıştırılmış aktivite seviyelerinin önceki şekillerde gösterilen eğilim çizgisinin nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle, Grafik 10, en sık kullanılan dillere göre ayrıştırılmış trend çizgilerini ve günlük etkinlik hacimlerini göstermektedir. Açıkça görüldüğü gibi, Kasım ayı başındaki faaliyet zirveleri öncelikle Türkçe tweetlerden kaynaklanırken, çatışmaların önceki aşaması sırasında çoğunlukla İngilizce tweetler paylaşılmıştır. Aşağıdaki bölümlerde de belirtildiği gibi, İngilizce Twitter'da aktif

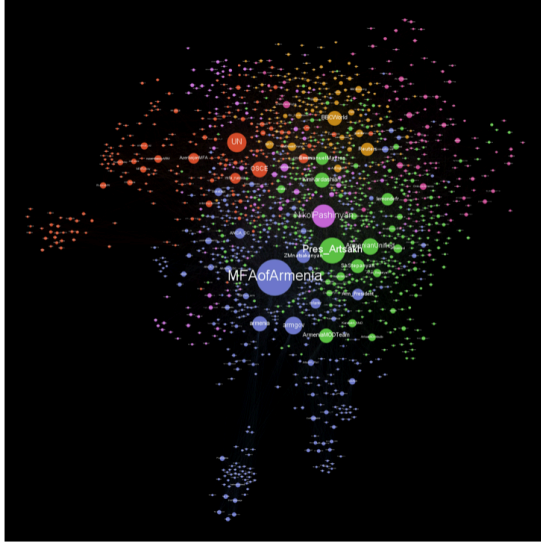
olan birçok farklı grup tarafından kullanılmıştır. Ayrıca, 8-10 Kasım ve Aralık ayı başlarında, Türkçe konuşan hesapların Azerbaycan'ın zafer ilanına ilişkin çoğunlukla kutlama tonlu paylaşımlar yaptıkları bir dönem olmuştur. Yine de İngilizce, Rusça, Ermenice, Azerice ve Türkçe paylaşımlarda, oldukça aktif siyasi hesaplar, trol hesapları ve otomatik bot hesapları ile koordine edilen yüksek miktarda manipülatif etkinlikleri gözlemlemek mümkündür.

Aşağıdaki grafikler, olaylar sırasındaki iletişim ağlarını ve ilgili davranış / paylaşım eğilimlerini göstermektedir. Özellikle bu analizin daha belirgin sonuçlar vermesi için Twitter veri seti haftalık bölümlere ayrılmıştır. 25 Eylül 2020'den başlayarak, art arda yedi hafta analiz edilirken, Aralık ayı başındaki etkinlikler için bir haftalık veri seti daha eklenmiştir. Sekiz veri kümesinin tümü için, "kullanıcı etiketleme ağları", "paylaşılan URL ağları", "seçilen kullanıcıların etiketlenmelerini içe-

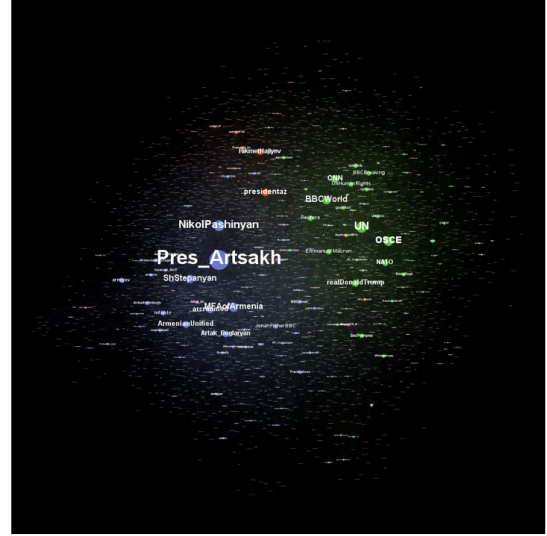
ren saatlik tweet sıklığı" ve "seçilen URL'leri içeren saatlik tweet ve retweet sıklığı" görselleştirilmiştir. Topluluk algılama algoritmaları, Twitter hesaplarından oluşan belirgin grupları ve bunların öne çıkan paylaşımlarını tespit etmek için kullanılırken, etkili veya en sık bahsedilen hesapları görmek için hangi hesapların ne kadar merkezi, öncü, ve etkili olduğu ayrıca incelenmiştir.

Twitter Etiketleme Ağları

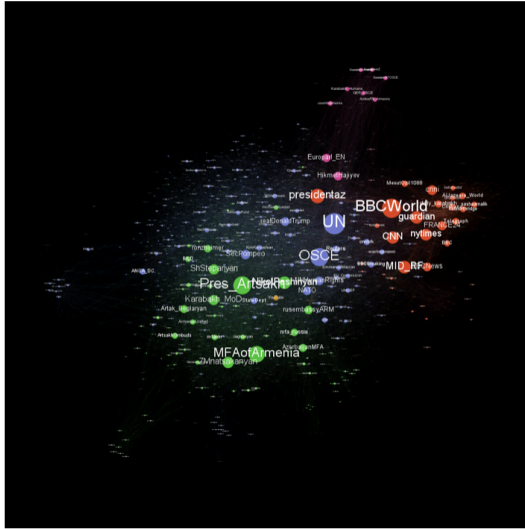
25 Eylül – 1 Ekim 2020

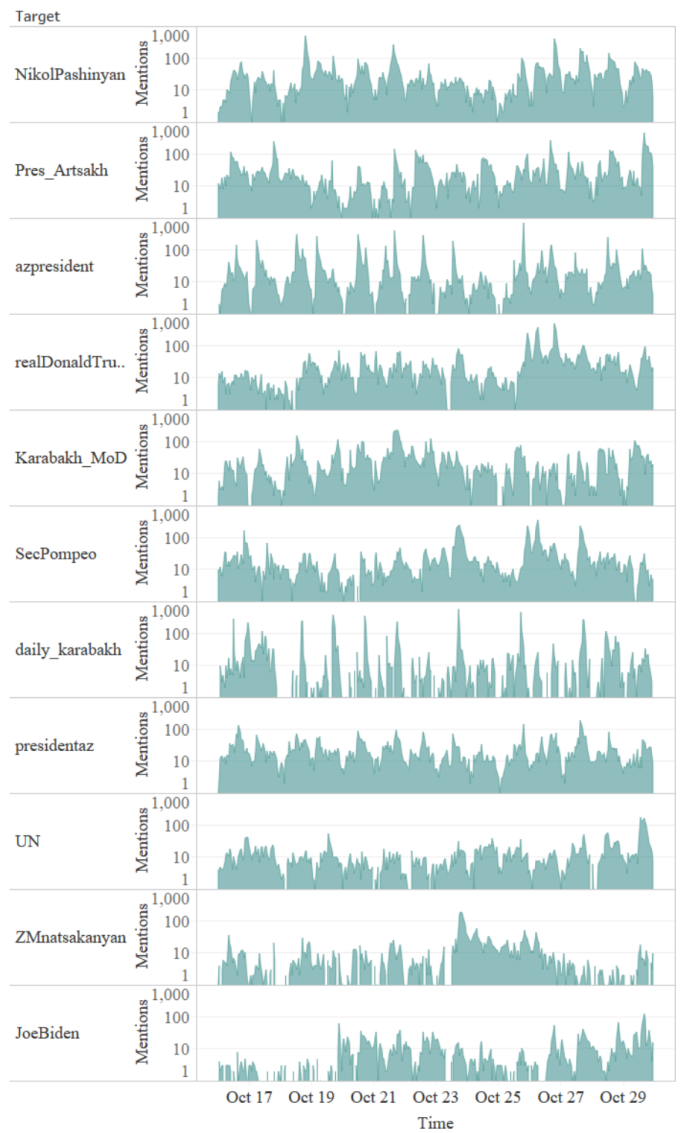
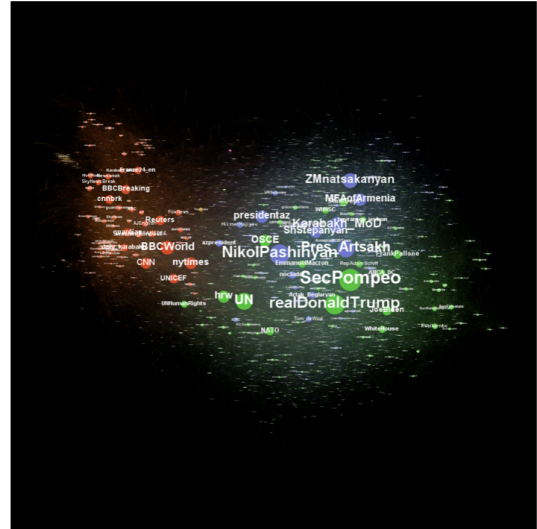
2-8 Ekim 2020

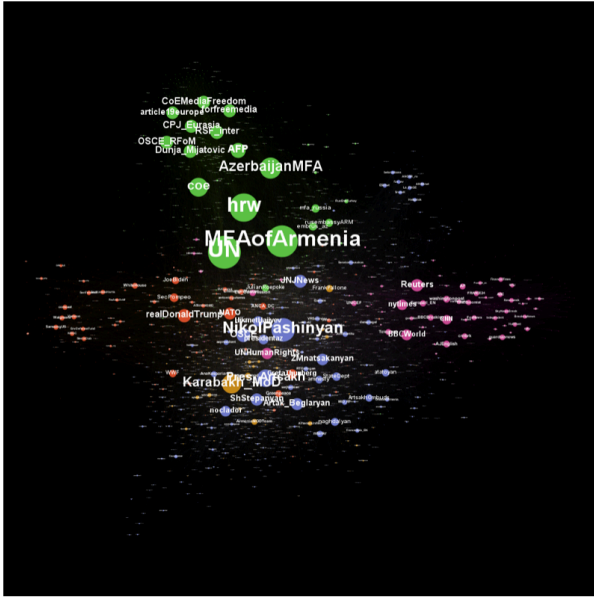
9-15 Ekim 2020

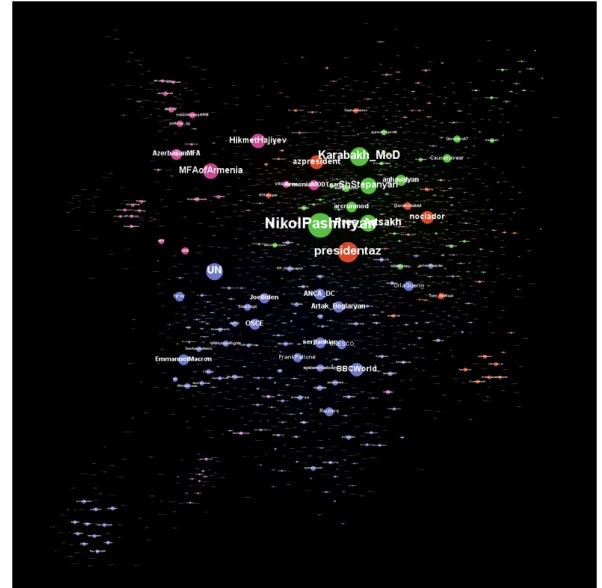
16-22 Ekim 2020

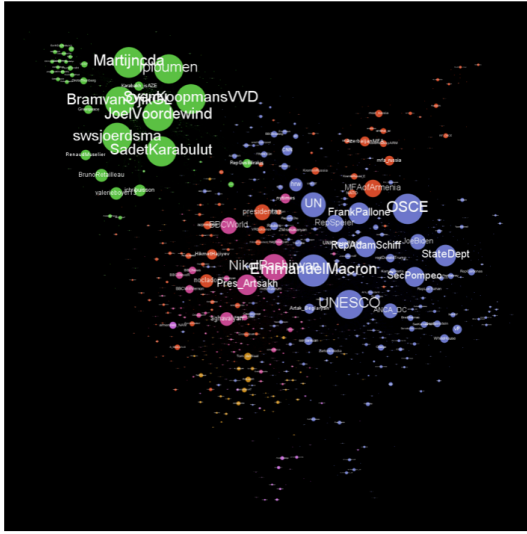
23-29 Ekim 2020

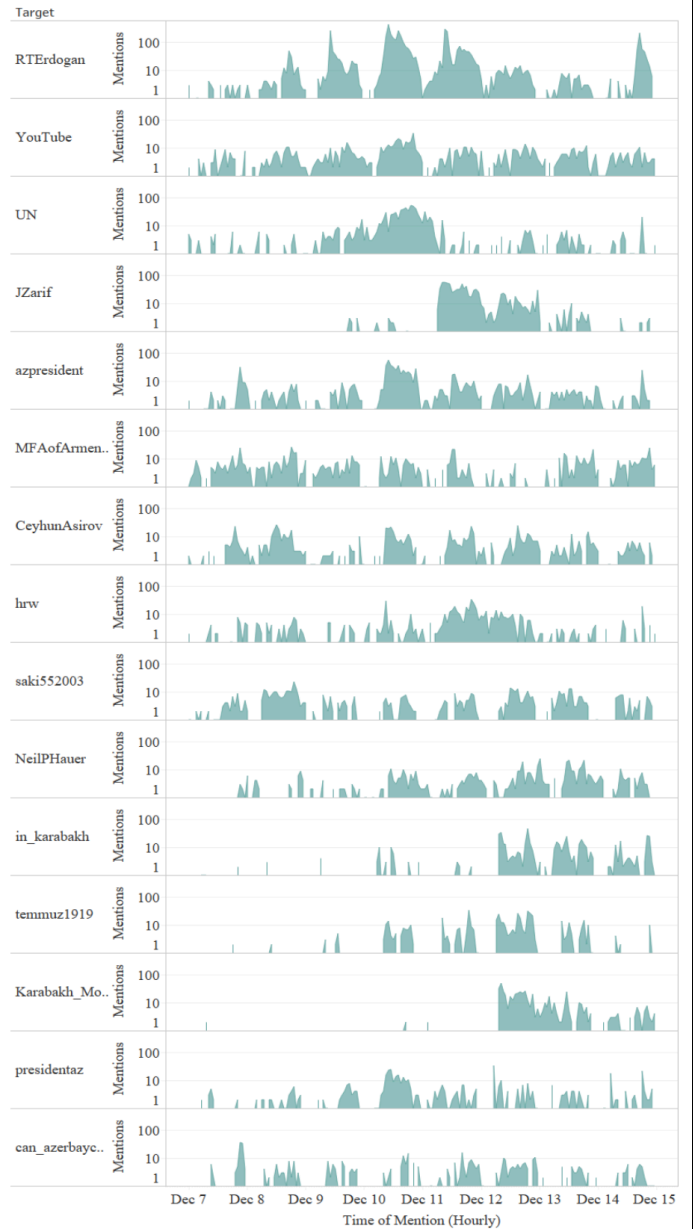
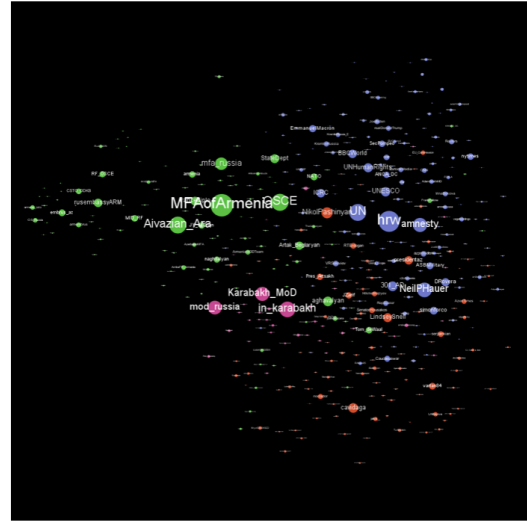
30 Ekim – 5 Kasım 2020

6-12 Kasım 2020

7-14 Aralık 2020

Grafik 11: Twitter'da kullanıcı etiketleme ağları ve seçilen kullanıcıların saatlik etiketlenme sıklıkları

Sonuç olarak, bu yaklaşım, devam eden “konuşmaların” ağ yapılarını ve söz konusu kullanıcılar veya paylaşılan URL’lerle ilişkili olarak tutarlı veya şüpheli etkinliklerin varlığını gözlemlememize izin vermiştir. Genel olarak, kullanıcı etiketleme çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. İlk önemli hedef, belirli hesapların görünürlüğü ve etkisini artırmaktır. Ağ grafiklerinde, düğümlerin boyutları, diğer hesaplardan aldıkları etiketleme sayısını temsil etmektedir. Yoğunlukla en belirgin düğümler, yani en çok etiketlenen hesaplar, diğerlerinden sürekli olarak destek alanlardır. İkincisi, etiketler bazı diğer durumlarda hedeflenen kişiler, gruplar veya kurumlar üzerinde etki yaratmak için kullanılabilir. Örneğin, bazı siyasilerin ve devlet görevlilerinin sık sık etiketlendiği görülmektedir. ABD’li kongre üyeleri bu tür amaçlar ile çok sayıda hesap tarafından sıklıkla etiketlenmiştir.

Hem ağ yapıları hem de faaliyet seviyeleri birkaç önemli bulguya işaret etmektedir. İlk olarak, ağlar birkaç farklı özelliğe göre farklı gruplara bölünmüştür. Twitter kullanıcı kümeleri arasındaki ilk ayırım, yukarıda ele alınan farklı davranış kalıplarıyla ilgilidir. Buna göre, bazı hesaplar sürekli olarak etiketlenerek desteklenmektedir. Öte yandan, tersi durumlarda bazı hesapların hedef aldıkları kullanıcıları susturma,

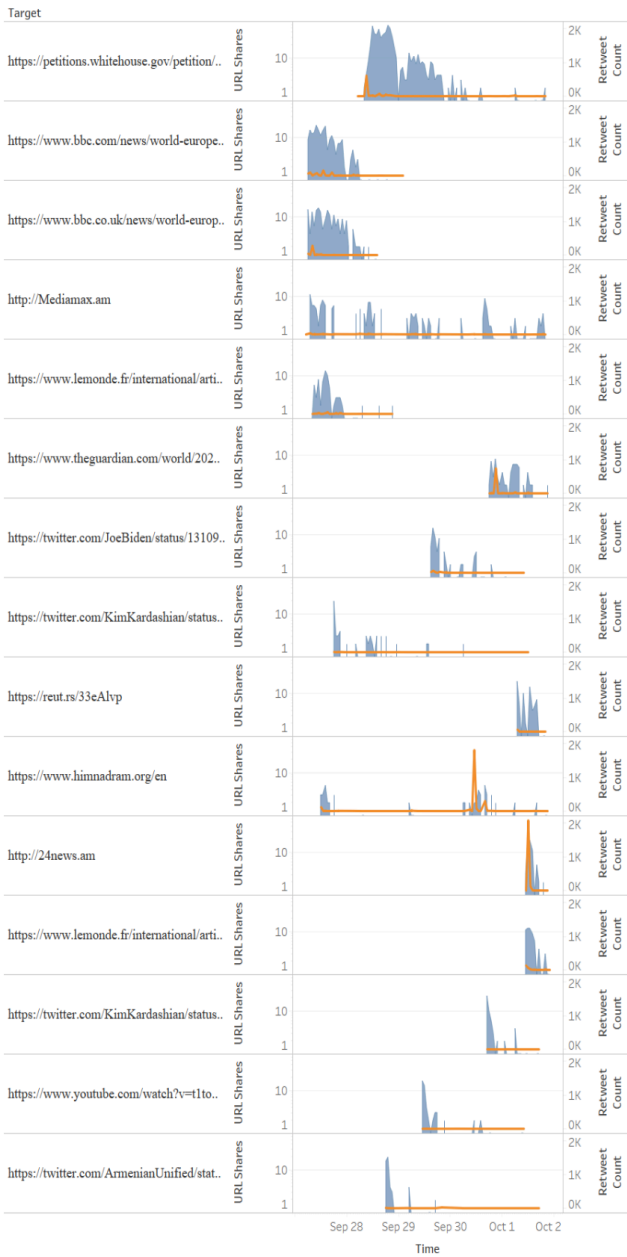
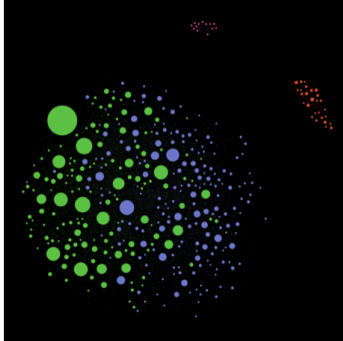
etkisizleştirme, ya da basitçe etki altına alma amacı ile etiketledikleri de görülmektedir. Farklı dillerde paylaşım yapan hesaplar da ayrı ayrı kümelenmektedir.

İlginç bir şekilde, bazı hesaplar, görünüşe göre botlar, troller ve diğer otomatik hesaplar gibi koordineli faaliyetler nedeniyle yüksek oranlarda etiketlenmiştir. Son olarak, bu tür sahte etkinlikleri yürütmek için tüm kümelerde ve dillerde çok sayıda sahte kullanıcının ve bot hesapların var olduğu rahatlıkla doğrulanabilmektedir. Basitçe, etiketleyen hesaplar ile etiketlenen hesaplar arasındaki bağlantıların kontrol edilmesi ve bu faaliyetin sıklığının puanlanması ile birçok otomatik hesap tespit edilebilmiştir.

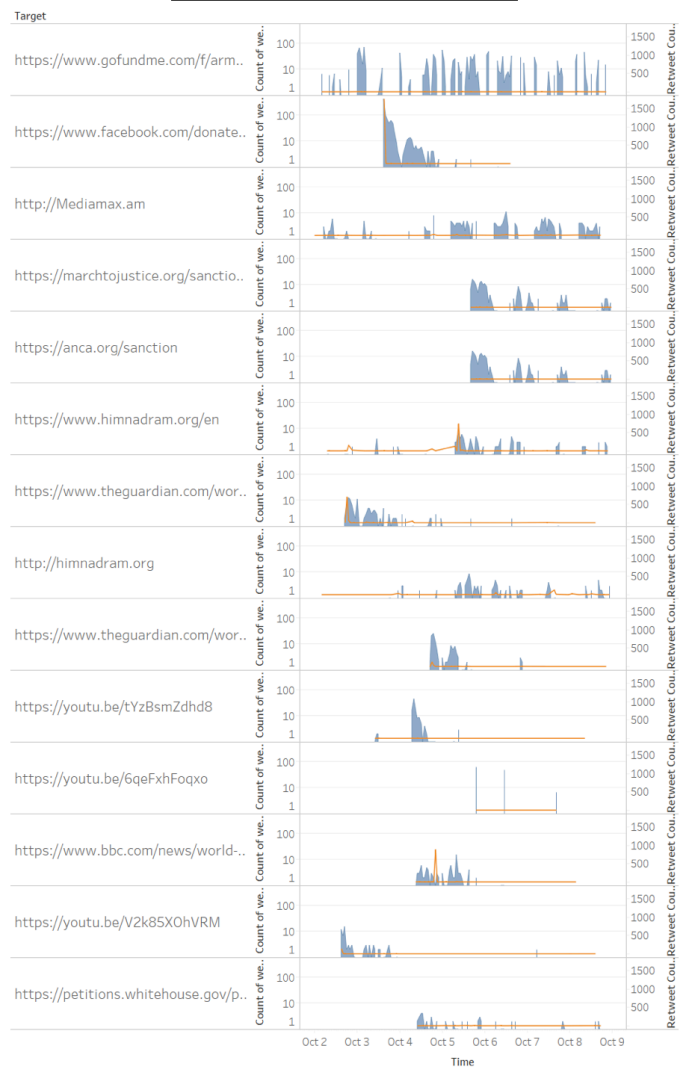
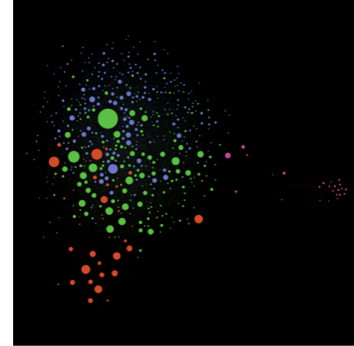
Daha sonra, paylaşılan URL ağları (diğer web sayfalarına bağlantılar), aktif ve etkili grupların tespiti, şüpheli etkinliklerin incelenmesi, sıkça paylaşılan söylemlerin ve herhangi bir kampanyanın esas amaçlarının anlaşılması için ayrıca incelenmektedir. Grafik 12, yukarıda belirtildiği gibi haftalık bazda bölümlendirilen veri setleri içindeki URL paylaşım ağlarının ve seçilen web adreslerinin saatlik bazda paylaşılma sıklıklarının görselleştirilmesi ile elde edilmiştir.

Twitter URL Paylaşım Ağları

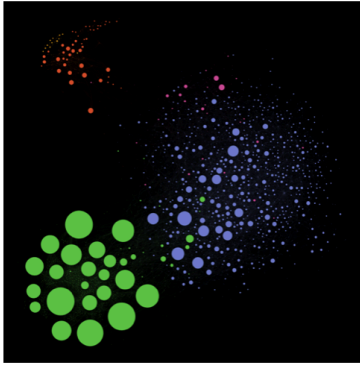
25 Eylül – 1 Ekim 2020

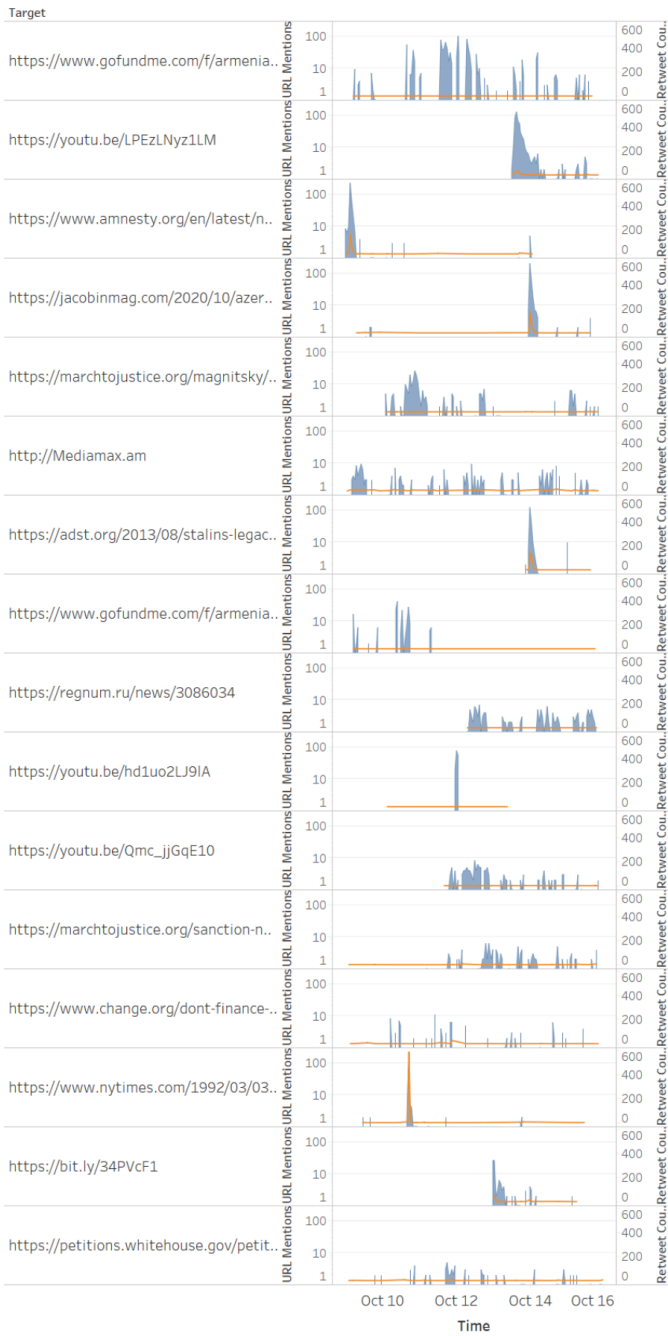
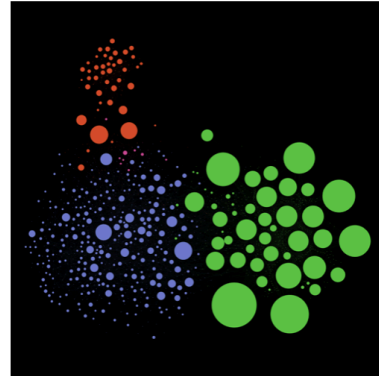
2-8 Ekim 2020

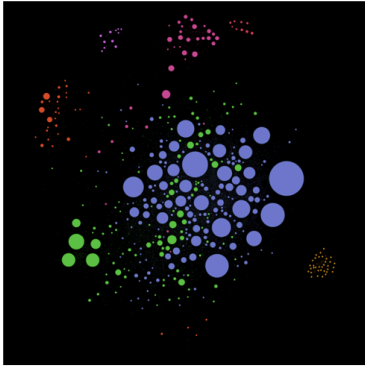
9-15 Ekim 2020

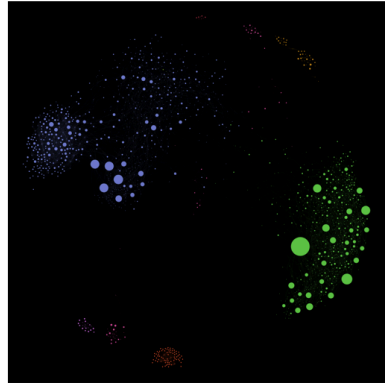
16-22 Ekim 2020

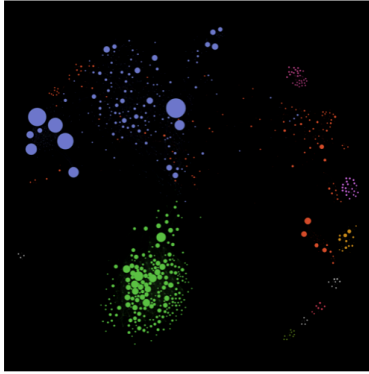
23-29 Ekim 2020

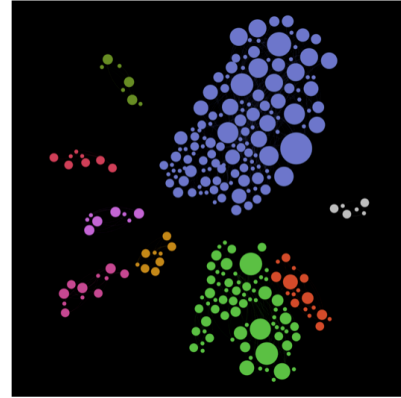
30 Ekim – 5 Kasım 2020

6-12 Kasım 2020

7-14 Aralık 2020

Grafik 12: Twitter'daki URL paylaşım ağları ve seçilen URL kümeleri için saatlik paylaşım sıklıkları. Mavi alanlar saatlik URL paylaşımlarını temsil ederken, turuncu çizgiler bu URL'leri retweetleri temsil eder.

Paylaşılan URL'lerin ağ analizi Karabağ savaşı sırasında Twitter faaliyetlerinin gelişimi açısından birkaç önemli özelliği ortaya koymaktadır. İlk olarak, ağ yapılarındaki kümelenme, kullanıcı etiketleme ağlarından daha belirgindir. Çünkü her grup, farklı içerik kategorilerini veya anlatı gruplarını paylaşma eğilimindedir. İkinci olarak, URL ağları, aktif kullanıcı grupları tarafından desteklenen esas söylem ve anlatıları da ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, diğer bazı grupların da yardımıyla, Ermeni yanlısı gruplar sık sık kolayca ayırt edilebilen içerikleri paylaşmıştır. Suriyeli paralı askerlerin Güney Kafkasya'ya nakledildiği iddiasıyla ilgili söylem ve anlatının, özellikle uluslararası destek çekmek amacı ile önceki yıllarda da var olan, siyasi içerikli ve duygusal öğeler ile yüklü söylemler ile birleştirildiği görülmektedir. Örnek olarak Suriyeli grupların 'ikinci bir soykırma' destek olmak için kullanılacağı anlatısı hemen hemen her dilde paylaşılmıştır. Ayrıca, Ermeni yanlısı gruplar, fon / bağış promosyonları, ünlü sosyal medya kullanıcıları ve platformlar arası faaliyetler de dahil olmak üzere pek çok türde bağlantıyı ve birçok bilgi kaynağını bir arada kullanabilmiştir. Ayrıca Karabağ'daki savaşa ilgili

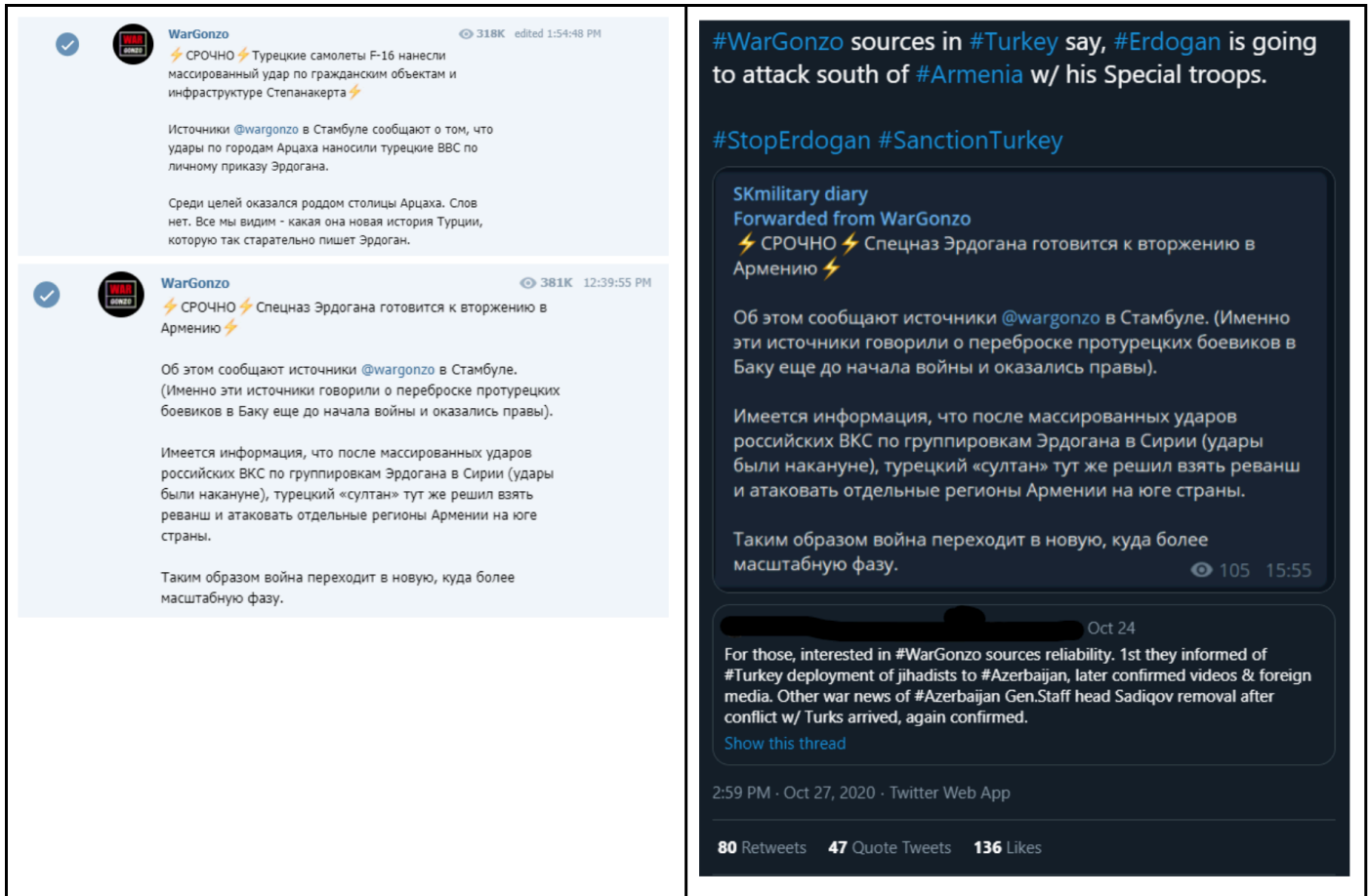
anlatıları ve propagandayı yaymak için diğer ülkelerde gerçekleşen şiddet olaylarının hemen sonrasında bu ülkelerin kamuoyuna ve artan uluslararası ilgiye yönelik kısa sürede büyük hacimlere ulaşan kampanyaların da yapıldığı görülmüştür. Örneğin Avusturya'da gerçekleşen ilgisiz bir saldırı sonrasında çok sayıda hesap Türkiye ve Azerbaycan aleyhinde faaliyet göstermiştir.

Öte yandan, Azerbaycan yanlısı kaynakların daha az sayıda içerik türü ve anlatıya odaklandığı görülmüştür. Genel olarak, Azerbaycan tarafının en büyük başarısı, muharebe alanındaki başarılarının çevrimiçi sosyal ağlarda temsilini sağlamak olmuştur. Bununla birlikte, hem Türk hem de Azerbaycanlı kullanıcı kümeleri, kapsamlı çok platformlu operasyonları yürütmek bakımından Ermeni veya Rus kullanıcı kümelerinin eriştiği beceri ve koordinasyondan yoksun kalmıştır. Sonuç olarak, URL ağları çevrimiçi çatışma dinamiklerini, ana anlatıları, kampanya emarelerini ve bu anlatıları yaygınlaştırmak için kullanılan yöçntemlere dair önemli bilgiler sağlamaktadır.

Sıkça Kullanılan Taktik ve Teknikler

Twitter veri setindeki URL paylaşım ağı analizinin gösterdiği gibi, Karabağ'daki savaş sırasında sosyal medya faaliyetlerinin platformlar arası dinamikleri, çevrimiçi bilgi ortamının, aktörlerin, güdülen hedeflerin, anlatıların ve davranış kalıplarının kapsamlı bir resmini elde etmek için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Twitter paylaşımları diğer sosyal medya platformlarına birçok bağlantı içermektedir. Bu bağlantılardan bazıları, sahte ve koordineli hesap grupları tarafından desteklenmektedir. Bu nedenle, Twitter'a ek olarak, ilgili sosyal medya faaliyetlerinin özelliklerini keşfetmek için diğer platformlardan elde edilen veriler de kullanılmıştır. Ayrıca, bu

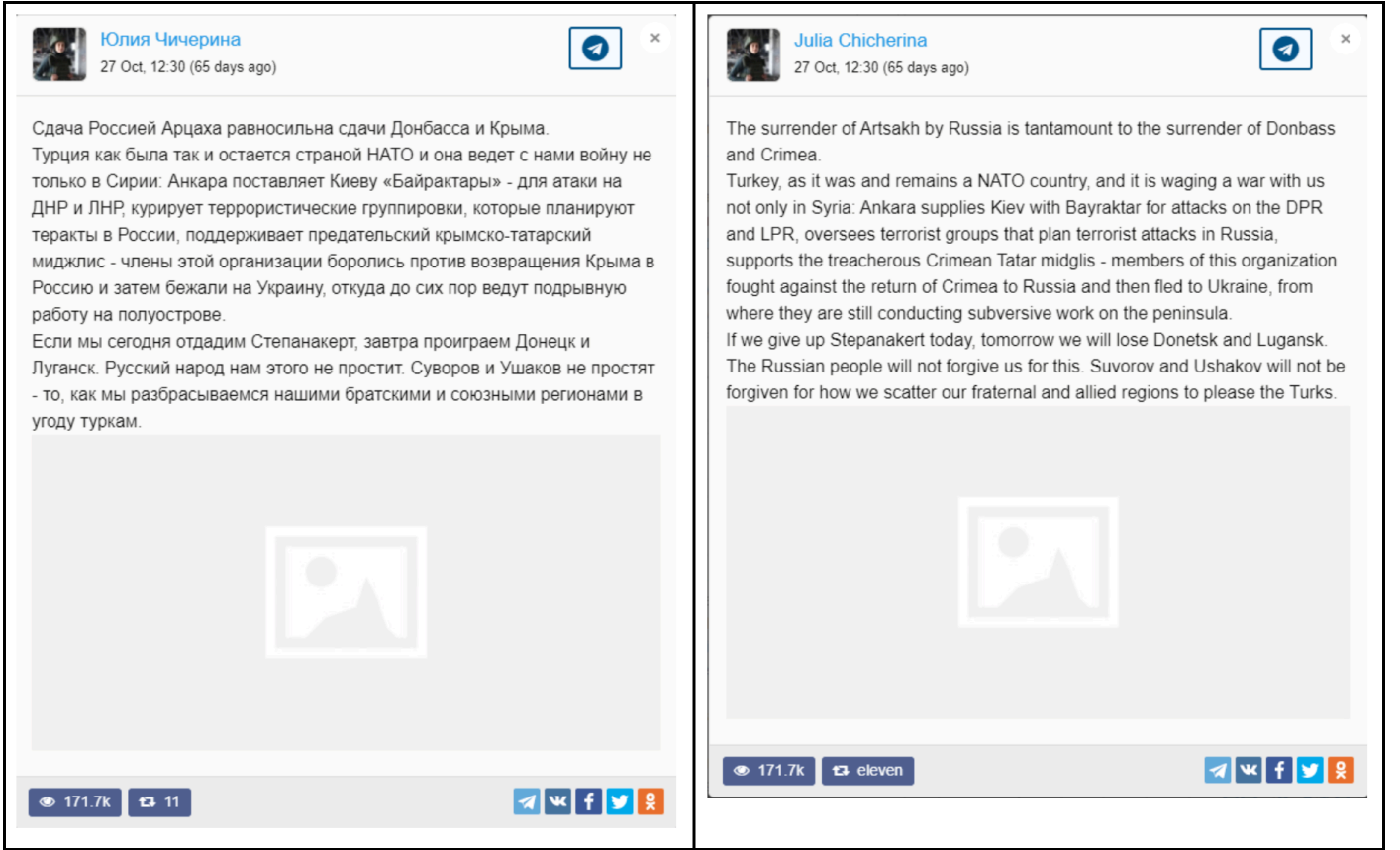
platformlar arasındaki bağlantılar özellikle kontrol edilmiştir. Genel olarak, platformlar genelinde ve sosyal medya hesap kümeleri tarafından desteklenen söylem ve anlatılarda önemli ortak noktalar vardır. Öte yandan, Telegram üzerinde yapılan gözlemler, diğer platformlarda ayrıştırılması daha zor olan, bölgesel perspektifleri içeren URL paylaşımlarına ilişkin daha fazla bilgi edinilmesini sağlamıştır. Telegram'ın bölgesel ve jeopolitik nitelikli dezenformasyon faaliyetlerinde önemli bir geçiş ve koordinasyon platformu haline geldiğine dair önemli emareler elde edilmiştir.

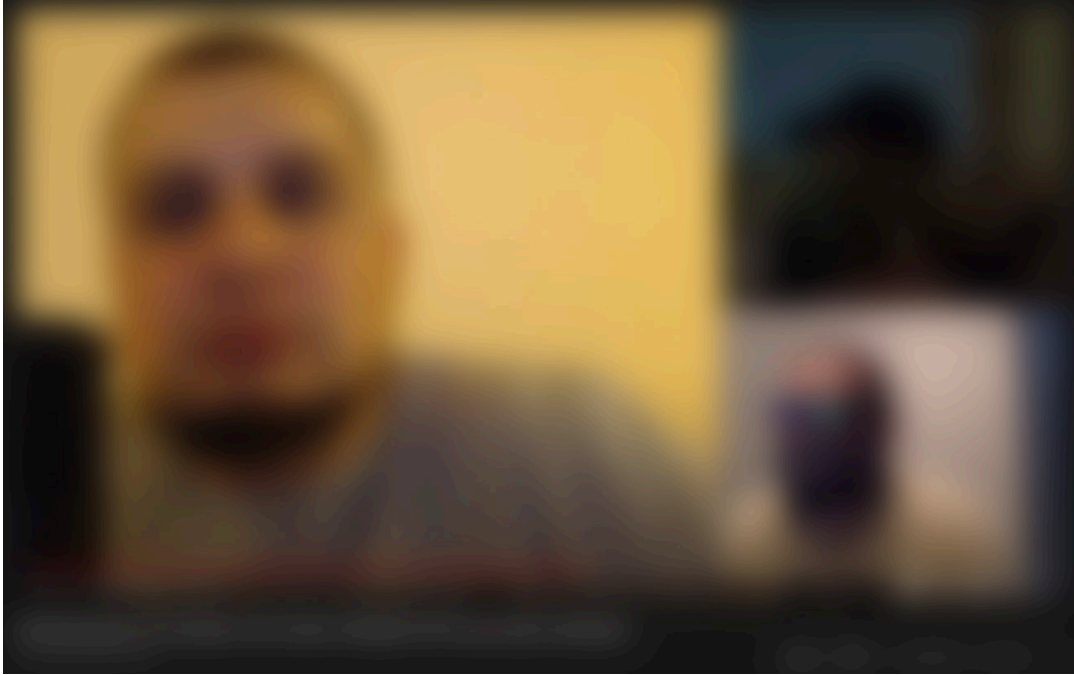
Grafik 13: Grafik, etkileşim ve takipçi bakımından etkili, çok-platformlu faaliyet gösteren ve Rusya merkezli bir sosyal medya kullanıcısından gelen mesajları göstermektedir. Sık sık Türkiye karşıtı, Azerbaycan karşıtı, Rusya yanlısı ve Ermenistan yanlısı anlatı ve iddiaların Karabağ savaşında bu hesap tarafından yayıldığı görülmüştür. Grafikteki görsellerde Türk özel kuvvetlerinin Ermenistan'a saldıracağı iddiası da dahil olmak üzere bunların bazıları görülebilmektedir.

Karabağ savaşının sosyal medya temsilinin öne çıkan bir özelliği, propaganda, dezenformasyon ve farklı anlatıların yayılması için kullanılan çok platformlu etkinlikler olmuştur. Telegram, VK, Twitter, Facebook, Instagram ve YouTube

arasında yüksek geçişlilik seviyeleri gözlemlenmiştir. Özellikle YouTube, diğer platformlardan çok sayıda bağlantı alarak kullanıcıların yönlendirildiği bir mecra olarak ön plana çıkmaktadır.

Grafik 14: *Telgraf, Karabağ'daki savaş sırasında en aktif platformlardan biriydi.⁶*

Grafik 15: *Görsel, Rus paralı askerlerini ve onların son savaş alanı deneyimleriyle ilgili sohbetlerini içeren bir YouTube videosunun anlık görüntüsünü göstermektedir. Videoda tartışılan konulardan biri de Türkiye'nin Bayraktar TB-2 İHA'ları ve harp sahasına etkileri olmuştur.*

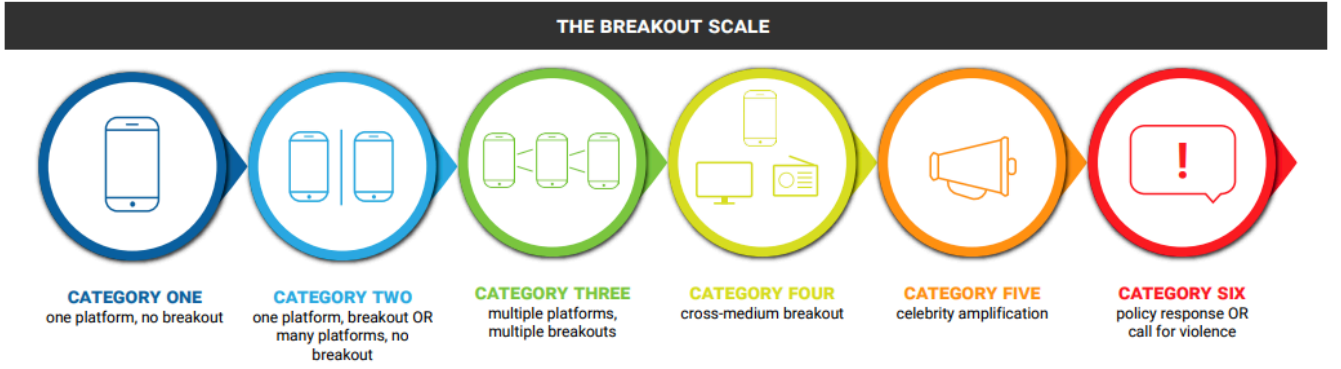
⁶ Görseller tgstat.ru sitesinden elde edilmiştir.

Grafik 16: Görseller ve videolar çevrimiçi etki operasyonlarında sıklıkla kullanılmaktadır. Karabağ'daki son savaş ve buna bağlı jeopolitik olaylar sırasında, Türkiye'yi ve onun NATO müttefikleriyle ilişkilerini hedef alan yalanları yaymak için birçok görüntünün özel olarak üretildiği ve sosyal medyada kampanya hesapları tarafından paylaşıldığı görülmüştür.

Karabağ'daki savaş sırasında öne çıkan diğer etki yöntemleri arasında mevcut yanlış söylem ve anlatılardan yararlanmak, ikili veya jeopolitik gerilimleri "saldırı vektörleri" olarak kullanmak, başka yerlerdeki önemli olaylar sırasında gerçekleşen sosyal medya tartışmalarını "ele geçirmek" ve özel olarak tasarlanıp üretilmiş görseller ile videoları kullanmak gibi çeşitli tekniklerin bulunduğu görülmüştür. Grafik 16, farklı ülkelerin bilgi ortamlarında Türkiye'ye saldırmak için üretilmiş ve paylaşılmış bir grup görseli göstermektedir. Örneğin, Avustur-

ya'da yakın zamanda meydana gelen şiddetli bir saldırının ardından, Türkiye'yi terör destekçisi olarak suçlamak ve göstermek için koordineli Twitter hesapları kullanılmıştır. Benzer şekilde, çeşitli platformlardaki benzer hesaplar sıklıkla pan-Türkizm ve neo-Osmanlılık gibi terimleri kullanmış ve Türkiye'yi yayımcı, işgalci ve saldırgan bir ülke olarak lanse etmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, pan-Türkizm özellikle Rus ve Ermeni medyalarında sıkça kullanılan bir terimdir.

Grafik 17: “Yayımla Skalası”, düşmanca bir etki kampanyasının genel etkisini değerlendirmek için bir model işlevi görüyor. Model, Brookings Enstitüsü tarafından yayınlanan yakın tarihli bir raporda tasvir edilmiştir.

Genel olarak, Dağlık Karabağ'daki savaş sırasında sosyal medyada yürütülen kampanyaların eğilimleri, ilgili davranış kalıpları ve uluslararası haber mediasındaki temsili, jeopolitik krizler ve çatışmalar sırasında nüfuz kampanyalarının potansiyel etkileri açısından çeşitli ciddi sorunlara işaret etmektedir. Grafik 17'de gösterilen ve yakın zamanlı bir çalışmada tasvir edilen “yayımla skalası” modelini benimsendiğinde, Karabağ'daki savaş sırasında ortak stratejik hedefler için birden fazla platformun kullanıldığı doğrulanabilmekte,

düşmanca etki kampanyalarının platformlar arası bütünleşmesine dair belirgin emareler not edilmektedir. Çok sayıda aktör, maksimum seviyede siyasi etki yaratmak için belirli kuruluşları ve siyasi figürleri hedef almış, sık sık ünlü kişiler tarafından desteklenmiştir. Ayrıca, söz konusu hasım etki kampanyalarının çoğu uzun süreli enformasyon ajandalarının parçası olmakta ve daha uzun vadeli stratejik hedeflere bağlı olarak gerçekleştirilmektedir.

Sonuç

Bu rapor, Azerbaycan ile Ermenistan arasında Dağlık Karabağ'da gerçekleşen ve 44 gün boyunca devam eden savaşın dijital haberlerde ve sosyal medya platformlarında nasıl ele alındığı ve ne tür kampanyalara konu olduğuna odaklanan bir vaka çalışmasının temel bulgularını sunmuştur. Özetle, sosyal medya ve diğer siber aracılı kanallar hızla savaş alanının bir devamı olarak genel harp sahasına dahil olmaktadır. Söylemleri ve bilgi manevralarını izlemek, analiz etmek, anlamak ve tahmin etmek için, söz konusu hareketlere yönelik savunma açıklıkları ve zayıflıklar dönemsel değerlendirmelere tabi tutulmalıdır. Söz konusu zayıflıklar, etkisiz bilgi işleme imkan ve kabiliyetlerinden aşırı siyasi kutuplaşmanın geniş toplumsal etkilerine kadar birçok faktörü içerebilmektedir.

Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki savaş ve bunu izleyen Dağlık Karabağ'daki ateşkes düzenlemeleri, uluslararası, bölgesel ve ulusal bağlamlarda medyanın büyük ilgisini çekmiştir. Özellikle 27 Eylül 2020'de başlayan savaştan sonra sosyal medya platformlarında ilgili faaliyet seviyesi çok yüksek seviyelere çıkmıştır. Harp alanındaki olaylar, savaşın seyri, resmi kaynaklardan gelen açıklamalar, sivil yerleşim alanlarının vurulduğuna yönelik iddialar, yabancı paralı askerlerin kullanıldığına dair iddialar, uluslararası örgütlerin rolü, Karabağ'ın hukuki statüsü ve Türkiye, Rusya ve İran gibi bölgesel aktörlerin politikaları haberlerde en çok atıfta bulunulan konular arasında yer almıştır.

Bunun yanında, bölgesel kaynaklara ve çeşitli dillerde yayınlanan haberler ile sosyal medya kanallarına daha yakından bakıldığında yeni bulgular elde edilmektedir. Özellikle, Rus haber medyası ve ilgili sosyal ağlarda, bölgesel jeopolitik rekabet ile ilgili olduğu görülen bir dizi söylemin sıkça kullanıldığı görülmüştür. En önemlisi, Rus kaynaklarında sıkça rastlanan söylem ve anlatılar, bölgedeki her büyük hedef kitle için özel olarak şekillenmekte ve aynı zamanda Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Avrupa ve Rusya'nın iç kamuoyunda etki yaratmayı hedeflemektedir. Örneğin, Türkçe konuşulan kanallarda ana anlatılar Rusya-Türkiye işbirliği, NATO karşıtı söylemler ve Batı'ya yönelik tehdit algısı etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte, Rus ve Ermeni kaynaklarındaki pek çok haber, Türkiye'ye yönelik suçlama ve tehdit

algılamasına odaklanmakta, Türkiye'nin yayılcı bir politika izlediği iddiaları, "pan-Türkizm" tehditleri ve Rusya'nın Ermenistan'ın tek koruyucusu olarak öne çıkarılan rolüne sıkça vurgu yapılmaktadır. Özellikle ateşkes anlaşmasından sonra, Ermeni kamuoyunun güvenini ve Kremlin yanlısı söylemleri yeniden güçlendirmek için açık bir çaba gösterildiği gözlemlenmektedir. Ayrıca Rus sosyal medya kanallarında ve haber medyasında Türkiye'nin Ukrayna ile savunma bağlarına yönelik artan bir tehdit algısı görülmektedir. Türkiye'nin Dağlık Karabağ ve Güney Kafkasya'daki stratejik etkinliği, bu tür içeriklerin şiddetini daha da artırmıştır.

Sosyal medyadaki kampanyalar ve çok taraflı çatışmalar, savaşın enformasyon, stratejik iletişim, ve bilişsel yönlerini belirlemiştir. Twitter, Facebook, Telegram, YouTube, VK (Vkontakte) dahil olmak üzere tüm büyük sosyal medya platformları çeşitli kampanyalar için kullanılmıştır. Koordinasyon ve gelişmişlik düzeyi aktörlere, kampanyalara ve anlatılara göre değişkenlik gösterse de, "platformlar arası" operasyonların sık ve yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Ermenistan yanlısı ağlar tarafından düzenlenen, Türkiye ve Azerbaycan'ın çeşitli vasıtalar ile izole edilmesini amaçlayan ve maksimum siyasi etkiyi yaratabilmek için gerçekleştirilen çok platformlu kampanyalar arasında gelişmiş seviyelerde koordinasyon bulunmaktadır. Öte yandan, Azerbaycan tarafı, bilgi ortamında harp sahasındaki başarılarının etkin şekilde gösterilmesinde özellikle başarılı olmuş ve stratejik iletişim konusunda ciddi bir eşiği böylece aşabilmiştir. Çoğunlukla insansız hava sistemleri aracılığıyla elde edilen harp sahası görüntüleri, Bakü'nün iletişim operasyonlarına önemli katkılarda bulunmuştur.

Bu çalışmada, sosyal medyadaki iletişim ağları ve davranışsal eğilimler bir arada analiz edilmiştir. Ayrıca, sosyal medya kampanyalarının etkilerini niteliksel olarak değerlendirmek üzere yakın zamanda önerilen bir analitik model de çalışmaya dahil edilmiştir. Sonuç olarak, bu araştırmanın bulguları, platformlar arası koordinasyonun, çevrimiçi-çevrimdışı bilgi dinamiklerinin ve bilgi ortamındaki operasyonların potansiyel siyasi-askeri etkilerinin öngörülebilir gelecekte önemli stratejik hususlar olmaya devam edeceğini göstermektedir.

Siber Politikalar ve Dijital Demokrasi 2021/01/TR

Ocak 2021

ÇEVİRİMİÇİ HABERLERDE VE SOSYAL MEDYADA KARABAĞ SAVAŞI: TEMSİL, ÇATIŞMA VE ENFORMASYON MANEVRALARI

Barış Kirdemir | Misafir Araştırmacı EDAM